

BUCOVINA ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CONTRIBUȚIA CLERULUI LA ȚZBOI, PRIZONIERII ȘI REFUGIAȚII

ALEXANDRINA CUȚUI

În preajma Primul Război Mondial se aflau „două tabere antagoniste în Europa – Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Italia) și Tripla Înțelegere (Franța, Rusia și Anglia), încheată în 1907, care așteptau momentul prielnic să pornească la acțiune”¹.

Românii au trăit cu efervescență evenimentele ce s-au derulat din a doua jumătate a anului 1914, după izbucnirea războiului, când Serbia a respins ultimatumul dat de Imperiul Austro-Ungar. „Sârbii, sprijiniți de către ruși, revendicau pentru ei aceste provincii sârbești și ortodoxe”², Bosnia și Herțegovina, pe care doreau să le smulgă de sub stăpânirea austriacă. Moștenitorul tronului imperial al Austriei, arhiducele Franz-Ferdinand, împreună cu soția sa Sofia, s-au hotărât să viziteze Serbia. Odată ajunși în Sarajevo, au fost împușcați. Asasinatul arhiducelui a îndoliat întreg Imperiul Austro-Ungar. Toretic, acest asasinat a determinat izbucnirea primei conflagrații mondiale. Însă, „dacă acest atentat nu s-ar fi produs, cu siguranță un alt motiv ar fi fost inventat de tabăra cea mai agresivă”³.

În întreg imperiul liniștea a luat sfârșit. Bucovina era într-o situație delicată. Era „disputată de Austria, care voia să o păstreze și Rusia care dorea să o anexeze”⁴, devenind astfel locul prielnic pentru desfășurarea operațiilor militare. Autoritățile au avut grijă ca populația să atingă un nivel maxim al confuziei. La început au declarat că au intrat în război alături de România. Pentru ca informațiile adevărate să nu ajungă la bucovineni, austriecii au impus cenzura la granița cu România. În vederea mobilizării localnicilor în luptă, le-a permis acestora să poarte tricolorul. „În preziua plecării pe front a Regimentului 41 Infanterie, ziarele de limbă germană din Cernăuți anunțau în ediții false, special tipărite, intrarea

¹ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775–1944)*, București, Editura Oscar Print, 1999, p. 78.

² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 354 (în continuare se va cita Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*).

³ Vasile Popa, *Miza României în jocurile aliaților*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, București, nr. 1, 1999, p. 7.

⁴ Mihai Iacobescu, *Bucovina*, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tomul 2, București, Editura Enciclopedică, p. 366 (în continuare se va cita Mihai Iacobescu, *Bucovina*).

Analele Bucovinei, XVII, 2 (35), p. – , București, 2010

României în război alături de Austro-Ungaria, ostașii fiind conduși la gară cu steaguri tricolore”⁵. În felul acesta, austriecii aveau o mai mare siguranță că bucovinenii nu vor dezerta din armată. Regimentele în care erau încorporați românii erau „41 Infanterie, 22 Landwehr și 9 Dragoni”⁶. Dar, pe lângă militarii români bucovineni luați la luptă, austriecii s-au folosit de o serie de elemente filohabsburgice (voluntari ucraineni și legionari români), care „rechiziționează forțat circa 70 000 de vite pentru aprovizionarea armatei, precum și alte bunuri numeroase, dezlănțuie un val de persecuții sălbatice asupra celor bănuși de sentimente ostile, instituie tribunale militare și trimite un număr mare de intelectuali în lagărul de concentrare de la Thalerhof din Stiria”⁷. Cei care erau bănuși că făceau propagandă rusofilă erau arestați.

Aurel Onciul și cei din partidul său s-au declarat de la început de partea Austriei. El se afla, ca de obicei, de aceeași parte a baricadei cu Nicolae Vasilko, amândoi fiind în fruntea celor mai sus amintiți. „Dar sentimentele adevărate ale poporului român din Bucovina se deosebeau foarte mult de afirmațiile românești de sub cenzura guvernului austriac, înăspriță și mai mult de la declanșarea războiului încoace”⁸. Austria și-a concentrat forțele la granița cu Polonia ca să atace Rusia. În partea de est a Bucovinei se afla doar Brigada 35, care nu a putut face față armatei ruse, aceasta intrând pe teritoriul Bucovinei în 2 septembrie 1914. O parte a populației s-a refugiat în Transilvania, alții în Basarabia, iar alții au ajuns în România unde, mai târziu, s-au înrolat în armata română ca voluntari sau au avut activități de informare și propagandă în favoarea eliberării fraților bucovineni rămași acasă.

Bucovinenii scăpați de sub austrieci și ajunși în Patria Mamă au format un comitet al refugiaților. Unii dintre cei rămași acasă s-au constituit tocmai în acel grup de legionari al lui Aurel Onciul despre care am vorbit. Ei rămaseră să lupte în continuare de partea Austriei. „Dar legionarii români, deopotrivă cu voluntarii ucraineni, nu apucară să-și arate toată destoinicia lor războinică improvizată”⁹. Fiind atacați de armata rusă după cinci zile de la înființare, grupul lor a fost distrămat. O altă parte a populației Bucovinei a fost evacuată și deportată. Unul dintre cei care au fost nevoiți să plece, lăsându-și vatra, a fost și părintele

⁵ Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România – aspecte militare*, Suceava, Editura „Suceava”, 1997, p. 9 (în continuare se va cita Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România – aspecte militare*); vezi și Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei. 1914–1915*, București, Editura Librăriei „Pavel Suru”, 1915, p. 38.

⁶ Ioan Cocuz, *Bucovina – file de istorie*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii–Bucovina Viitoare, 2000, p. 94 (în continuare se va cita Ioan Cocuz, *Bucovina – file de istorie*).

⁷ Mihai Iacobescu, *Evoluția românilor bucovineni între anii 1821 și 1919* (II), în „Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul VIII, nr. 1–2, 2001, p. 26.

⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 356.

⁹ *Ibidem*, p. 357.

Constantin Morariu¹⁰. Înainte de a fi deportat, acesta îi scrie mitropolitului Vladimir Repta o scrisoare, prin care-l roagă să nu fie silit să-și lase casa: „aflu din un izvor vrednic de credință, că pentru cazul unor complicații războinice, eu figurez în districtul Suceava ca cel dintâi pe lista celor ce vor fi deportați din țară. Eventualitatea aceasta ar fi pentru mine și pentru familia mea o nedreptate strigătoare la cer”¹¹. În scrisoare, părintele arată sacrificiile pe care le-a făcut cu întreaga familie în timpul războiului. Fiul său Alexandru, ostaș fiind, era rănit pe front pentru a doua oară și se afla internat într-un spital din Viena. Armata austriacă îi luase caii și o trăsură echipată, cu tot cu vizitiu, pe care au folosit-o până la Vatra Dornei, înapoi venind doar vizitiul. Neavând cai, a întâmpinat greutăți cu aratul pământului. În afară de toate acestea, Constantin Morariu amintea: „Sunt apoi și cam bolnav și singur în parohie, căci părintele Arsenie Fărtăiș a trebuit să plece pe câmpul de luptă”¹². Iar dacă nu putea să fie folositor altfel, părintele îl ruga pe mitropolit să-i îngăduie ca să fie util în „orice cancelarie militară”, să fie „activ cu condeii” și așa să dovedescă „loialitate” și „patriotismul” ca și până atunci¹³. Din scrisoarea părintelui vedem contribuția pe care o aduceu preoții și românii, în general, războiului purtat de Austria. „În Bucovina, în decursul celor patru ani de război, activitatea naționalistă românească fusese modestă. Până în 1916, majoritatea soldaților români, precum și populația civilă, inclusiv țărănimea, rămăseseră loiale Austriei”¹⁴. Această atitudine o aveau românii nu din prea mare dragoste față de Austria, ci pentru că România încă nu dădea semne că ar intra în război și încă nu se știe de ce parte ar fi intrat, iar măsurile aspre luate de austrieci împotriva populației civile, suspectată de activități subversive, ar fi fost greu de suportat.

Bucovina a fost ocupată de către ruși în trei etape. „Prima oară în septembrie și octombrie 1914, a doua oară în noiembrie același an, iar a treia oară în urma ofensivei generalului Brusilov, din iunie 1916 și de trei ori ea a fost recuperată de austrieci”¹⁵. Când au intrat prima dată rușii în Cernăuți, aceștia au fost întâmpinați de mitropolitul Vladimir de Repta. Odată ocupată provincia, noii ocupanți „au scos pe Weisselberger și alți germano-evrei din Consiliul comunal de la Cernăuți și au instalat o comisie interimară, compusă numai din români. Face parte dintr-înșă un Hacman, din neamul fostului mitropolit, un Onciul – dar nu dl. Aurel, dușmanul României, care cine știe pe unde și-a mutat democrația neagră-galbenă –, deputatul Modest Scalat și avocatul Temistocle Bocancea din Câmpulung, radicali români de

¹⁰ Vezi Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Suceava, Editura Hurmuzachi, p. 139.

¹¹ Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale (în continuare se va cita D.J.S.A.N.), Fond *Mitropolia Bucovinei*, secția 14/1, dosar nr. 6, f. 49.

¹² *Ibidem*, f. 49–50.

¹³ *Ibidem*, f. 50 v.

¹⁴ Keit Hitchins, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 301.

¹⁵ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), București, Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii Istorice”, dosar nr. 835, f. 3.

veche datină, pe cari i-am văzut în România și i-am primit cu frățească simpatie”¹⁶. Cei care până atunci se aflau în funcție de conducere au fost arestați și trimiși în Rusia. Printre aceștia erau și Weisselberger, care ocupase funcția de primar, după cum am amintit, și Nicu Flondor.

În timpul celei de-a doua ocupații rusești, „ofițerii și funcționarii ruși de origine ucraineană au dezlănțuit un crunt regim de jafuri, prigoană și schingiuri împotriva românilor, amenințându-i cu spânzurătoarea sau deportarea în Siberia”¹⁷. Toate instituțiile erau obligate să afișeze portretul țarului în interiorul lor. Pe Vladimir de Repta l-au forțat să facă slujbă de *Te-Deum* la Biserica Catedrală, în cinstea zilei onomastice a țarului”¹⁸, iar în biserici, la Sf. Liturghie, să fie pomenit cu toată familia. Acest ordin, venit din partea rușilor, a dus apoi la deportarea mitropolitului Vladimir de Repta la Praga. Prin urmare, austriecii reușiseră să lase preoțimea ortodoxă fără cârmuitor.

În februarie 1915, armata austriacă refăcută a ocupat din nou Bucovina. Dar situația nu avea cum să rămână așa. Înfrângerea austriecilor în Galiția, intrarea României în război și moartea împăratului Francisc Iosif I i-au determinat pe austrieci ca în acel an (în noiembrie) să proclame Regatul Polon. Nici în Bucovina lucrurile nu stăteau mai bine, aceasta avea să fie ocupată de armata rusă pentru a treia oară. „La începutul lui iunie 1916, rușii întreprinseră o mare ofensivă în Bucovina și Galiția, bătând pe austrieci și respingându-i peste Carpați”¹⁹. Acum ucrainenii, deși erau separați de ruși, făcându-și propriile manifeste și cuvântări în ucraineană, se aliază cu rușii și, printr-o delegație care s-a prezentat la Petrograd, le cereau acestora să introducă limba ucraineană în spațiul de la Kiev și până în Bucovina. Rușii nu au acceptat această propunere și nici nu le-a recunoscut acel „guvern” pe care ucrainenii și-l alcătuiseră. Însă revoluția din Rusia și răsturnarea țarului, nu au rămas fără urmări. Curând, austriecii aveau să câștige din nou teren, ajungând să ocupe Kievul. „În timp ce naționalitățile din imperiu, italienii, românii, polonezii, sârbii, slovacii, cehii, croații aveau o țintă precisă, făurirea statelor independente sau desăvârșirea unităților naționale statale, ucrainenii au dus o politică duplicitară, mergând ba pe mâna austriecilor (de regulă), ba pe mâna rușilor, în funcție de evoluția politică”²⁰.

Partea cea mai dureroasă pentru bucovinenii de pe fronturile austriece a fost atunci când au fost puși să lupte contra românilor. De exemplu, „în octombrie 1916, doi soldați români bucovineni, Zamfir Nicoară și Dumitru Catană, dintr-un

¹⁶ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice 1914–1916*, vol. I, Craiova, Editura Ramuri, p. 43.

¹⁷ Ion Căpreanu, *Bucovina: istorie și cultură românească*, Iași, Editura Moldova, 1995, p. 115.

¹⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 361.

¹⁹ *Ibidem*, p. 369.

²⁰ Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România – aspecte militare*, p. 42.

regiment austro-ungar, au fost condamnați la moarte și executați, după ce și-au săpat singuri groapa, în localitatea Satulung, fiindcă au refuzat să lupte împotriva trupelor române. În același mormânt, uniți parcă și dincolo de viață, au fost îngropați și opt ostași din armata română, căzuți pentru eliberarea străvechiului pământ românesc al Transilvaniei. Pe piatra funerară a fost săpată mai apoi inscripția: «În amintirea vitejilor ostași căzuți pe aceste locuri pentru întregirea neamului românesc și pentru preamărirea jertfei eroilor martiri, învățătorii români bucovineni Dumitru și Ioan, foști în armata austro-ungară, executați în octombrie 1916 și aruncați în gropile săpate de ei, neprimind să lupte contra fraților români»²¹.

Situația românilor civili și a preoților rămași în Bucovina

Acest nou avans pe care-l luaseră austriecii nu schimba cu mult starea de tensiune în care se aflau locuitorii provinciei și care se resimțea pretutindeni. În Bucovina, corpul de jandarmi al colonelului Fischer a instaurat o teroare pe teritoriul acestei provincii. Pentru a putea ține românii sub control cu ajutorul terorizării, au fost instalate acele tribunale militare care au făcut dezastru în Bucovina. Sute de români au fost arestați, aruncați în închisori, maltratați, spânzurați. O parte dintre ei mai reușeau să fugă peste graniță, spre România, fuga lor fiind înlesnită de către consulul României la Cernăuți, Gheorghe Galin, care le procura pașapoarte românești. „Pentru a putea face un discernământ între cei ce meritau să obțină un pașaport, consulul României, Gheorghe Galin, se sfătuia adesea cu preotul Gheorghe Șandru, primarul Cernăuților, încât multe vieți românești au scăpat de persecuție grație vigilenței și generozității consulului. Primarul orașului Cernăuți îndeplinea și misiunea de a cenzura scrisorile ce erau trimise sau veneau din Regatul Român, Transilvania și Basarabia. Împreună cu Ipolit Tarnavski, primarul Gheorghe Șandru a salvat mulți români bucovineni de furia autorităților austriece. S-a constatat că unii români din Bucovina și Transilvania trimiteau scrisori înflăcărâte, cu un conținut de înalt patriotism, chemând la îndeplinirea idealului unității statale a întregului popor român și pentru care, la a doua cenzurare ce se făcea la poșta de la frontieră de către organele austriece, puteau să-i expună la arestare. Au fost descoperite de către primarul Cernăuților, Gheorghe Șandru și scrisori prin care români buni, ca profesorul Radu Sbiera, Dimitrie Marmeliuc, Pr. Teodor Ștefanelli, Aurel Morariu și alții erau denunțați autorităților austriece ca trădători, încât puteau ajunge la pușcărie scăpându-i de primejdie”²². În mod oficial „se atrăgea atenția jandarmilor și autorităților politice asupra preoțimii, învățătorimii și studențimii române,

²¹ *Ibidem*, p. 9–10.

²² Ioan Căpreanu, *op. cit.*, p. 114–115.

apelându-se și la oficiul poștal și la celelalte servicii ale statului ca să sprijinească organele respective în spionarea și supravegherea intelectualilor români”²³.

Guvernul a sperat că poate să spulbere înțelegerea dintre intelectualii bucovineni, pentru ca aceștia să nu pornească acțiuni împotriva statului austriac. O mare parte a românilor bucovineni care au fugit peste granița de sud au ajuns în județul Iași. Acolo au cerut ajutor autorităților, fiind „întreținuți de stat ca pensionari”²⁴. Datorită faptului că aceia ce părăseau Bucovina erau în număr tot mai mare, statul român a fost nevoit să ia anumite măsuri și s-a cerut ca „acești români refugiați să fie întrebuințați în limitele posibilității la diverse servicii ale statului, județului sau comunelor, sau în înderprinderi particulare. Dintre coloniștii așezați prin diferite comune rurale unii, dacă nu chiar majoritatea, s-ar putea înrebuința în muncile agricole ori la diferite industrii rurale, pe care ei le cunosc, în schimbul unei remunerații, care să le dea posibilitatea întreținerii, scăpând de situația jignitoare în care se găsesc mai ales intelectualii, oameni capabili, valizi, puși pe evenimente, aflați în imposibilitatea de a-și câștiga existența prin muncă proprie”²⁵.

Într-adevăr, majoritatea românilor bucovineni a fost angajată de către stat. Un exemplu în acest sens este cel al lui Ion Nistor, care a funcționat, ca suplinitor, la catedra, rămasă vacantă, de Istoria Românilor, de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași²⁶. Pe lângă cazul amintit, mai aducem în discuție și situația studenților refugiați. Aceștia „li se permite înscrierea în Universitatea «Al. I. Cuza» și trecerea examenelor de început, sub rezerva prezentării ulterioare a actelor cerute de lege și regulamente”²⁷. Aceștia li se recunoștea studiile și diplomele obținute până atunci, iar „mulți se interesează de posibilitatea echivalării examenelor trecute la universitățile rusești”²⁸, așa cum afirma rectorul. În documentele de arhivă se regăsesc cereri de echivalare a studiilor, cum a fost cea a unui bucovinean, absolvent al Liceului Greco-Oriental din Suceava: „Am onoarea a vă ruga să-mi echivalați diploma de bacalaureat cu una din țară”²⁹. Mai mult de atât, acestor studenți refugiați din celelalte spații românești aflate sub stăpânire străină, statul și biserica le acorda burse. Aceasta reiese și din scrisoarea unui student basarabean care cerea o parte din suma cuvenită: „Vă rog să binevoiți a interveni pe lângă Epitropia Sf. Spiridon pentru a

²³ Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei. 1914–1915*, București, Editura Librăriei „Pavel Suru”, 1915, p. 43 (în continuare se va cita Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei*).

²⁴ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale (în continuare se va cita D.J.I.A.N.), Fond *Prefectura Iași*, secția „Ministerul de Interne. Direcția Poliției și Siguranței Generale, Biroul controlul străinilor”, dosar nr. 12/1918, f. 208.

²⁵ *Ibidem*, fila 208 v–209.

²⁶ *Idem*, Fond *Universitatea „Al. I. Cuza” – Iași*, secția „Cancelaria rectorului”, colecția microfilme, rola nr. 84–85, dosar nr. 878/1918, cadrul 243.

²⁷ *Idem*, rola 86, dosar nr. 883/1918, cadrele 270–271.

²⁸ *Idem*, rola 84–85, dosar nr. 878/1918, cadrul 199.

²⁹ *Idem*, rola 84–85, dosar nr. 878/1918, cadrele 304–310.

mi se acorda suma de 500 lei din suma prevăzută pentru studenții basarabeni³⁰. De asemenea, acestor studenți li se acorda masa gratuită la cantinele căminelor universitare, prin ordinul rectorului, așa cum aflăm dintr-un document: „La 1 noiembrie 1918 are loc deschiderea Căminului Studențesc al Universității din Iași. Pe lângă acest cămin este o cantină, a cărei antreprenori sunt obligați a alimenta o serie de studenți basarabeni, ardeleni și bucovineni³¹”.

Din păcate, pentru cei rămași acasă situația nu era la fel de îmbucurătoare. În special preoții erau principalii „suspecți” în ochii autorităților, aceștia fiind declarați iredentiști încă dinaintea începerii războiului. Prin atitudinea lor, au stârnit ura și neîncrederea mai marilor provincii care au încercat să-i compromită în ochii autorităților de la Viena și ai locuitorilor provinciei. Și cum nu aveau de ce să-i acuze, vina care li se aducea era rusofilia. Preoții și învățătorii au fost împotriva cămătăriei, alcoolismului, a destrăbălării și a tuturor mijloacelor neumane de exploatare și despuiere materială și de îngenuncherea totală a populației din pătura de jos a societății. Prin acțiunile lor, în acest caz au „deranjat” în decursul anilor pe comercianții vremii, care în mare parte erau evrei. Acum venea vremea lor să se răzbune. Habsburgii îi foloseau la spionajul intern. Prin urmare, denunțurile neîntemeiate și false le reveneau lor în cea mai mare parte, dar și rutenilor care sperau la înfăptuirea Marii Ucraine. Acuzele care se aduceau erau grave și, de cele mai multe ori, cazurile se terminau prin executarea celor „vinovați”. Tribunalele erau pline, de aceea se găseau spânzurători în drumul mare, iar pentru a învinui pe cineva era necesar să se găsească trei martori.

Amintim aici unul dintre puținele cazuri cu un final fericit. Este vorba de părintele Brăileanu din Frumosu, „acuzat să fi spus parohienilor săi că austriecii n-au nici un drept asupra Bucovinei, pe care au răpit-o în mod nedrept de la Moldova. Româanismul părintelui Brăileanu era recunoscut în Bucovina, iar în România vestea despre executarea acestui bătrân preot bucovinean, decorat de Regele Carol cu «Steaua României», putea să producă oarecari nemulțumiri, puteau deveni încurcături dăunicioase pentru propaganda austrofilă de la noi³²”.

De rusofilie a fost acuzat și părintele Prelici din Rarancea, „care a fost arestat că înainte cu câțiva ani se văzuse la el un calendar rusesc”. Un alt caz întâlnim la Volcineț, unde „Freier denunță în scris prefectului Iosephowicz din Siretiu că preotul Isopescu din Volcineț ar fi «suspect» de «simpatie» cu rușii, pentru că, pe când trecea o patrulă rusă prin sat, părintele sta la fereastră și «zâmbea». Jidani din Siretiu peste tot sunt împotriva părintelui Isopescu, pentru că poartă pe piept o cruce după obiceiul rus, ceea ce denotă «simpatie». Tot așa părintelui Pauliuc din Siretiu, i s-a socotit ca mare crimă faptul că Sfinția Sa, în ziua ocupării Siretului de

³⁰ Idem, rola 84–85, dosar nr. 878/1918, cadrul 262.

³¹ Idem, rola 86, dosar nr. 883/1918, cadrul 87.

³² Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei*, p. 53–54.

către ruși, s-ar fi arătat în stradă cu pălărie și pardesiu nou. Aceasta nu ar fi însemnat nici mai mult nici mai puțin decât «simpatizare» cu rușii»³³.

Cele mai incredibile acuze li se aduceau preoților și toate aceste se întâmplau din cauză că voiau să fie români până la moarte, voiau să fie la fel ca frații lor de peste granița sudică. De pildă, „pr. Dariiciuc ar avea bancnote rusești. Jandarmeria l-a arestat și i-a confiscat pretinsele bancnote, a făcut socoteala banilor și a găsit curat un milion și jumătate de ruble. L-au târât apoi în lanțuri cot la cot cu criminalii ordinari, până la Rădăuți, unde judecătorul Teperberg a constatat că pretinsele bancnote rusești erau niște lozuri sârbești admise de Austria de câțiva ani. Tribunalul din Rădăuți nefiind competent să-l libereze, părintele a fost târât încă la Suceava și de acolo la Humor»³⁴. Situația ajunsese cumplit de apăsătoare. Dacă se trăgeau clopotele în sat era un semn pentru ruși. Dacă ardea o lumânare într-o fereastră, la fel era considerată. Dacă se întâmpla ca să intre într-un sat o patrulă rusească pe o uliță mai dosnică, atunci sigur însemna că românii i-au anunțat să vină pe acolo. Veneau spioni chiar și în biserici și asistau la slujbe: „Părintele Bucevschi din Budineț a fost denunțat fals de jidanul Iankel-Wolf-Retter, crâșmar în aceeași comună, iar părintele dr. Păsăilă a fost arestat pentru că a vorbit în biserică în sens «nepatriotic». Preotul Cristofor Iliuț din Fundul Moldovei a fost denunțat de înaltă trădare, pentru că ar fi dus mâncare rușilor prin pădure. A fost găsit apoi nevinovat, dar judecătoria a eliberat apoi denunțătoarea pentru că preoțimea este toată «suspectă». Pr. Caragea a fost denunțat de iredentism de o listă de vreo sută de oameni. Dintre aceștia, cincizeci erau fictive, ei neputându-se găsi nici până în ziua de azi»³⁵; „Părintele Zopa din Cernăuți la strigătul de alarmă al unei jidauce, care, trăgând cu urechea la conversația lui cu o veche parohiană a sa, crezuse că descoperise în el un spion rus – așa spune ea –, a fost atacat îndată de sutele de jidani îngrămădiți ca de obicei în piață și pe străzi, fu dat pe mâna vardiștilor și dus în huiduia, scuipările și batjocorile mulțimii jidovești la secție, unde jidauca amintită, împreună cu doi jidani, au depus denunțul împotriva preotului»³⁶.

Acestea sunt doar o parte a abuzurilor făcute asupra unor preoți care activau pentru cele sfinte ale lor. Pe lângă ei au avut de suferit și ceilalți intelectuali, dar și populația de rând. Din populația pașnică și tolerantă ce o avuse Bucovina până atunci, acum toți se transformaseră în spioni și trădători ai Imperiului Habsburgic. „O teroare nemaipomenită se dezlănțuise până atunci în Bucovina. Spânzurătorile

³³ *Ibidem*, p. 82–83.

³⁴ *Ibidem*, p. 89.

³⁵ *Ibidem*, p. 96–127.

³⁶ *Ibidem*, p. 62.

erau neconțenit în funcție, inculpații nu mai erau traduși în fața vreunui consiliu de război, ci executați imediat fără nicio judecată³⁷.

În mijlocul acestor lupte, profesorii germani și evrei de la Universitatea din Cernăuți începuseră să transporte avutul acestora în provinciile centrale ale imperiului. Românii luptau ca măcar Biblioteca Universității din Cernăuți să rămână pe loc. În acest timp, „România stă înspăimântată, nu se clintește. Pândește cu arma la picior pârjolul. Încă nu se arătase încotro trage cumpăna sorții. Dar eu, eu mă mistuiam în chinurile așteptării ceasului izbăvirii Bucovinei³⁸. România adoptase o măsură, prin „hotărârea Consiliului de Coroană, ce a avut loc la 21 iunie – 3 august 1914, la Sinaia, unde s-a hotărât păstrarea neutralității sub forma «expectativei în apărarea frontierelor»³⁹. Aceasta avea să dureze până în 1916. Însă guvernul liberal care se instalase la putere, în fruntea căruia se afla I. C. Brătianu, „avea să aducă în prim planul activității guvernamentale o problemă de mare sensibilitate pentru toți românii, cea a înfăptuirii României Mari⁴⁰”.

Prizonierii și dezertorii români din armata austro-ungară

Austriecii înrolaseră aproape 10% din populația românească, iar pe străini i-a protejat. Nu mai amintim de evrei, pe care i-au scutit de serviciul militar, dar în schimbul unor servicii. Cea mai mare parte dintre evrei au fost lăsați la aprovizionare. „Intervalul anilor 1914–1918 a însemnat pentru monarhia austro-ungară mobilizarea unui număr de peste 9 000 000 de soldați. Operațiunea mobilizării s-a extins asupra tuturor naționalităților înglobate în monarhie, iar cifra rezultată a fost echivalentul procentului de 17,2% din numărul total al populației. Din totalul militarilor mobilizați, jumătate – aproximativ 4 500 000 de soldați – au fost destinați frontului. Fiind incluse în Imperiu, Ardealul (Transilvania) și Bucovina nu au fost scutite de acest tribut uman plătit armatei austro-ungare⁴¹. Acești soldați au avut de îndurat greutățile frontului. Slaba aprovizionare cu alimente, arșițele verilor și frigurile puternice din timpul iernilor au avut un bilanț

³⁷ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura „Cartea românească”, 1928, p. 13 (în continuare se va cita Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii și documente*).

³⁸ Constantin Turtureanu, *În vârtoarea războiului (1914–1919). Amintiri*, Cernăuți, Tipografia „Litera Românească”, 1938, p. 16.

³⁹ Tiberiu Costache, *Ipoteze de război*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, București, nr. 3, 2000, p. 2.

⁴⁰ Vasile Popa, *Angajamente uitate*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 4, 2000, p. 11.

⁴¹ Cornel Carp, Cornel Țucă, *Prizonieri români în lagărele din Siberia*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 1, 2003, p. 36.

tragic: „41 739 au murit pe câmpul de luptă, 11 275 au murit în urma rănilor și bolilor căpătate în lupte și 25 405 au rămas invalizi”⁴².

Războiul între cele două mari puteri, Austria și Rusia, s-a dat, după cum am văzut, în mare parte pe pământul românesc al Bucovinei, iar bucovinenii „au fost puși să lupte în cele mai grele sectoare ale frontului”⁴³. Mulți dintre ei dezertau, nemaivrând să lupte pentru o cauză care nu era a lor, iar cei care erau cu frontul mult mai spre est au ajuns în Rusia. Dezertorii care au avut norocul de a ajunge la frații români, o mare parte s-au stabilit în județul Iași ca refugiați. Aceștia li s-a oferit posibilitatea de a lucra la pădure, prin acordul prefectului județului Iași: „dezertorii din armata austro-ungară să fie plasați la muncă în comuna Bădeni, la pădurea domnului inginer Goangea”⁴⁴. Numărul acestora ajunși în țară a fost infim în comparație cu a celor ce au ajuns în Rusia. În lagărele rusești, prin capturile făcute de armata rusă, dar și prin dezertările în masă, a ajuns un număr de „peste 2 000 000 de militari din cadrul armatei austro-ungare. Din acest număr total, aproximativ 120 000 dintre ei au fost români ardeleni și bucovineni”⁴⁵. Aici prizonierii au avut de întâmpinat alte greutăți. Pe lângă foamea care o aveau de îndurat din cauza mâncării puține și de proastă calitate, prizonierii erau repartizați la moșieri ruși, unde munceau câte „18–20 de ore pe zi, primind în schimb 20–25 de copeici și două cămăși pe an”⁴⁶. Rușii, în „mărinimia” lor, după revoluția bolșevică, au impus un regim de detenție mai „relaxat”, în sensul că românilor li se permitea să meargă la cinematograf, la spectacole, dar întotdeauna aceste înlesniri erau însoțite de lecțiile despre „importanța victoriei socialiste”⁴⁷. Românii s-au revoltat împotriva acestei propagande a sovieticilor, ceea ce le-a creat și mai multe neplăceri. Rușilor li s-au alăturat și unghurii, care erau și ei prizonieri, dar erau adepții bolșevismului. Principala problemă a prizonierilor era supraviețuirea.

Conflictul politico-militar cunoscut sub denumirea de revoluția bolșevică, față de care prizonierii români au rămas neutri, a fost în favoarea românilor. Datorită faptului că România a intrat, în 1916, în război de aceeași parte a baricadei cu Rusia, „la 23 februarie 1917 (toate datele sunt pe stil vechi), Ministerul de Război a decis, prin Ordinul nr. 1 191, înființarea Corpului voluntarilor români ardeleni și bucovineni. Acesta urma să fie compus din prizonieri români din armata austro-ungară aflați în Rusia, al căror număr era estimat, în august 1916, la peste

⁴² *Ibidem*, p. 37.

⁴³ Ioan Cocuz, *Bucovina – file de istorie*, p. 94.

⁴⁴ D.J.I.A.N., Fond *Prefectura-Iași*, secția „Ministerul de Interne. Direcția Poliției și Siguranței Generale. Biroul Controlul Străinilor”, dosar nr.12/1918, f. 192–270.

⁴⁵ Cornel Carp, Cornel Țucă, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁶ Enea Constantin, *Organizarea și acțiunile prizonierilor români transilvăneni din Rusia (1917–1918)*, în „Studii. Articole de istorie”, București, nr. 11, 1968, p. 155.

⁴⁷ A.M.R., Fond *Corpul voluntarilor români ardeleni și bucovineni*, dosar nr. 12, f. 55.

120 000 de oameni. Comanda nominală a Corpului îi revenea lui Constantin Coandă, atașatul militar român pe lângă Marele Cartier General Rus⁴⁸. Deși acest Corp al voluntarilor luase ființă de la 3 martie 1917, abia la „3 iunie 1917, primul eșalon format din 110 ofițeri și 1 200 de subofițeri și soldați”⁴⁹ pleacă spre România. „Presa rusă vehicula cifra de 40 000 de români dornici de a se înrola în unitatea nou înființată”, dar „până în ianuarie 1918 au sosit din Rusia în România doar 8 513 voluntari”⁵⁰. Aceștia au fost întâmpinați în Iași, în Piața Unirii, de către generalul Prezan, șeful Marelui Cartier General. Aici „s-a serbat în mijlocul unei bucurii delirante, cea dintâi manifestare a întregirii complete a neamului, temelia României Mari”⁵¹. Corpul voluntarilor români ardeleni și bucovineni era compus, după cum am arătat, atât din prizonierii și dezertorii veniți din Rusia, cât și din cei ce se aflau în țară. Acestora li s-a adăugat un număr de 21 de studenți ardeleni⁵² de la Universitatea ieșeană, dar și câțiva elevi de seminar din Cernăuți. Relevant este cazul unuia dintre aceștia: „Protocol contra seminaristului Aurelian Lucan, care a participat, în Suceava, la manifestări împotriva stăpânirii Austro-Ungare. Iar la intrarea României în Primul Război Mondial s-a înrolat în armată. El a fost reclamat conducerii seminarului de către Dimitrie Stonițchi și Ioan Macoriciuc”⁵³. Acesta nu era singurul elev român înrolat pentru apărarea intereselor conaționalilor săi. „În anul 1917–1918, în anul I la Seminarul clerical din Cernăuți erau zece elevi, opt erau români (Dimitrie Beraru, Modest Lucan, Alexandru Mercheș, Octavian Nicoară, Ioan Prelipceanu, Ioan Sabie, Eudoxie Scripa și Valerian Vasilovschi) și doi ucraineni. Șase dintre ei erau înrolați în armata română și făceau studiile teologice numai pe perioada concediilor”⁵⁴. „După un stagiul de instrucție de patru săptămâni”⁵⁵ au fost repartizați la diverse regimente. Ulterior, „la 13 octombrie 1917, Marele Cartier General a decis reunirea voluntarilor ardeleni și bucovineni într-un corp separat, înființat la 17 noiembrie 1917 și comandat de colonelul Marcel Olteanu”⁵⁶.

⁴⁸ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, București, Editura Militară, 1987, p. 505.

⁴⁹ Cornel Țucă, *Corpul voluntarilor ardeleni și bucovineni. 1917–1918*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 1, 2002, p. 50.

⁵⁰ Lucian Drăghici, *1917. Voluntari ardeleni pe frontul din Modova – aspecte inedite*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 1, 2008, p. 38.

⁵¹ Constantin Chirișescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României (1916–1919)*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 37.

⁵² D.J.I.A.N., Fond *Universitatea „Al. I. Cuza” – Iași*, secția „Cancelaria rectorului”, colecția microfilme, rola 84–85, dosar nr. 878/1918, cadrele 282–283.

⁵³ Arhivele Statului din Regiunea Cernăuți (în continuare se va cita A.S.R.C.), Fond 320. *Mitropolia Bucovinei*, opis 1, dosar nr. 16, f. 128.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 136.

⁵⁵ Lucian Drăghici, *op. cit.*, p. 38.

⁵⁶ Dumitru Țuțu, *Contribuția voluntarilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni la făurirea statului național unitar român*, vol. 11, București, Editura Militară, 1983, p. 416.

Intrarea României în Primul Război Mondial

Revenind la perioada 1914–1916, în care România a fost neutră, „declarația de neutralitate marca, practic, începutul oficial al desprinderii României din alianța cu Puterile Centrale, parafată în 1883, și care, mai bine de 30 de ani, fusese garanție în fața tendinței de expansiune a Rusiei în Balcani”⁵⁷. În timpul acesta, marile puteri nu știau cum să o atragă în luptă. „Austro-Ungaria și Germania îi promiteau întreaga Basarabie, inclusiv zona Hotinului și chiar o parte a Bucovinei, zona de sud, în vreme ce Rusia și partenerii ei, Marea Britanie și Franța, erau dispuse să-și cedeze toate teritoriile românești din Imperiul Habsburgic”⁵⁸. În ceea ce privea teritoriul Bucovinei, rușii au admis pentru început ca granița să fie pe râul Siret, ca mai apoi să fie de acord cu stabilirea după eliberarea de sub habsburgi pe râul Prut. Astfel revenea României și regiunea Cernăuțiului. În acea perioadă se ducea și un „război de poziții, adoptat de beligeranți la sfârșitul anului 1914 și continuat în anii următori, rezultat al echilibrului de forțe realizat pe cele două fronturi, care impunea atragerea de noi state în cadrul alianțelor, în special a acelor ale căror poziții geopolitice și geostrategice și elemente de potențial puteau înclina raportul de putere în favoarea uneia dintre părțile aflate în conflict”⁵⁹.

„La 14/27 august 1916, România a declarat război Imperiului Austro-Ungar, ceea ce a determinat declarațiile similare ale Germaniei, Bulgariei și Turciei către țara noastră, la 17/30 august și respectiv 19 august/1 septembrie 1916”⁶⁰. Această decizie a României a fost foarte importantă și „nici nu se putea altfel, căci stând locului, aproape s-ar fi sinucis. [...] Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Ungaria ar fi fost striviți cu desăvârșire”⁶¹. România făcea parte dintre țările care luptau pentru „autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine”⁶². Însă această decizie avea să aducă lupte grele pentru români. Puterile Centrale au adus de pe alte fronturi divizii care aveau o experiență de doi ani de război și erau foarte bine înarmate. Linia frontului a fost pe o lungime de 1 100 de km, ceea ce a determinat armata română să se retragă, austrieicii ajungând să ocupe 2/3 din suprafața României, până la București. Pe lângă lupta armelor, austrieicii mai duceau o luptă a propagandei, „cu mijloacele celei mai scârboase corupțiuni,

⁵⁷ Maria Georgescu, „Săptămâna războiului” (1914–1916), în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2, 2003, p. 41.

⁵⁸ Mihai Iacobescu, *Bucovina*, p. 366.

⁵⁹ Ion Giurcă, *Un plan rusesc de evacuare ratat*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 1–4, 2006, p. 23.

⁶⁰ Nineta Nicolae, *Gazeta de front „România”. 1917–1918*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2, 2003, p. 47.

⁶¹ Alexandru Stănculescu Bârda, *Bibliografia revistei B.O.R. (1874–1994)*, vol. III, Craiova, Editura „Cuget Românesc”, 2002, p. 518.

⁶² Ion Ardeleanu, Mircea Mușat, *Confirmarea internațională a Marii Uniri din 1918*, în „Revista de Istorie”, București, tomul 34, nr. 8, 1981, p. 1425.

încercând să momească sufletul neprihănit al ostașului și țaranului nostru”⁶³. Așa s-a ajuns la eșecul armatei române din 1916, aceasta fiind nevoită să se retragă în Moldova, împreună cu guvernul. Această pierdere pe care a suferit-o armata română „a avut deznodământ dramatic: peste 2/3 (circa 100 000 km², cu aproape 3,5 milioane de locuitori) din teritoriul statului de atunci au fost cotate de inamic; ocupația militară străină a înregistrat jafuri cumplite și teroare cruntă, necunoscute până atunci, jefuind în doi ani 1 768 559 tone cereale, 1 140 809 tone produse petroliere, 946 313 tone legume, 262 592 tone alimente și furaje, 28 870 tone păsări, aproape 3 000 000 vite mari și ovine, 600 000 de cai, de asemenea mașini și utilaje”⁶⁴.

Intrarea României în război a dus la agravarea situației bucovinenilor care se aflau „strânși în jurul lui Iancu Flondor și Sextil Pușcariu”⁶⁵. Ei „deveniseră mai sensibili la ideea unei Românie Mari”⁶⁶. Refugiații bucovineni în România acționau pe toate căile pentru ca opinia publică să cunoască adevărata situație a celor rămași acasă și dorința lor de a se uni cu țara.

Un important rol în armata română l-au avut preoții. Încă din 1870 era în vigoare un regulament privitor la clerul din armata permanentă, „care a fost promulgat de către Carol I, prin *Înaltul Decret* nr. 603/6 aprilie 1870, care permitea ca la fiecare regiment – și dacă era «corp în parte» –, la fiecare batalion să activeze câte un preot militar”⁶⁷. Acest regulament, deși permitea, nu obliga prezența preoților militari. În documentele privitoare la prima conflagrație mondială, vedem că participarea preoților a fost în număr mare. Deși aceștia nu au fost primiți chiar bine de la început, mai ales de către gradați, se găsesc dovezi că în timpul luptelor au existat bune colaborări între fețele bisericești și armată, majoritatea comandanților și ofițerilor tratând preoții „așa cum se cuvine”⁶⁸. Pentru a putea organiza preoții militari mai bine, a fost ales un protopop. În această funcție a fost numit părintele profesor universitar de la Facultatea de Teologie din București, Constantin Nazarie. În ședința Sfântului Sinod din 15 mai 1915 acesta a fost ales în unanimitate de voturi. Această numire a fost recunoscută de către Marele Stat Major, dar, prin Decizia nr. 1 716, din 6 iulie 1915⁶⁹, se hotărăște că nu poate funcționa ca protoiereu de armată decât în vreme de război. În acest timp părintele

⁶³ Adrian Pandea, *O armă subtilă, propaganda*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2, 2000, p. 2.

⁶⁴ Ilie Manole, *Preoții și oștirea la români (1830–1848)*, Răzvad–Târgoviște, Editura „Daniel T.”, 1998, p. 69–70.

⁶⁵ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 265 (în continuare se va cita Vlad Gafița, *Iancu Flondor*).

⁶⁶ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 301.

⁶⁷ Ilie Manole, *op. cit.*, p. 66.

⁶⁸ Iconom Nazarie C., *Activitatea preoților de armată în campania 1916–1918*, București, f. e., 1921, p. 12.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 5.

Constantin Nazarie a conceput instrucțiunile referitoare la organizarea preoților militari pe timp de război. De asemenea, a solicitat conducerii armatei cele necesare preoților pe timp de război. Toate aceste solicitări au contribuit la organizarea unui serviciu religios complet care să facă față acelor situații ale timpului. Înainte de război a alcătuit și tipărit și cuvântări pentru ostași, la recomandările Marelui Stat Major și comandanților armatei. În vara anului 1916 Constantin Nazarie a ținut conferințe pe eparhii cu toți preoții mobilizați, dându-le cu această ocazie toate îndrumările cu caracter militar și religios, referitoare la ținuta ostășească și preoțească, care pentru natura lor delicată nu puteu fi date în scris. Î.P.S. Mitropolit Pimen i-a precizat părintelui Nazarie „că-i dă pentru armată cei mei buni preoți ai săi din eparhie”⁷⁰.

Odată intrată România în război, au fost mobilizați pentru nevoile armatei 252 de preoți, dintre care doi nu și-au desfășurat activitatea efectiv din motive necunoscute. Dintre aceștia, 46 au fost demobilizați pentru diferite motive, iar 25 au fost dați dispăruți sau luați prizonieri. Cinci preoți au căzut pe câmpul de luptă, iar șase au fost răniți. Din numărul total de preoți mobilizați, 135 erau licențiați în Teologie, 10 au fost absolvenți ai Facultății de Teologie, 70 de preoți considerați cu seminarul complet, 10 preoți aveau numai 4 clase seminariale, 11 preoți cu două și trei clase secundare, iar despre restul de șase preoți, diferența de până la 252, nu există date exacte. Dintre toți acești preoți, nu se știe câți au fost bucovineni. Cert este faptul că „au existat și preoți români care au sosit din armata austro-ungară, precum preotul căpitan Ilie Hociotă, care în ianuarie 1919 era maior în C.5.A. și Ioan Dăncilă, hirotonisit căpitan în 1915 și încadrat apoi în armata română unde, din ianuarie 1920, a fost preot militar cu gradul de maior, iar în 1921 protopop al clerului militar”⁷¹. Acesora li se mai adaugă Adrian Lupăștian de la garnizoana Cernăuți, care s-a oferit să colaboreze cu preoții din armata română, punându-le la dispoziție „o schiță de organizare a preoțimii militare active ca bază fundamentală după organizația preoțimii militare din fosta armată austriacă”⁷². Corpului Voluntarilor Români Ardeleni și Bucovineni a servit ca preot și duhovnic Ion Agârbiceanu, care spunea că „am fost zilnic în contact cu ei, ținând să nu le slăbească moralul prin situațiile tragice ce s-au succedat. Asemenea, am spovedit și am împărtășit pe unii dintre ei”⁷³.

Clericii de pe front, deși nu aveau o pregătire pentru aceste împrejurări, s-au arătat a fi de mare folos, fie că se aflau pe linia frontului, fie că erau în spatele acesteia sau în spitale. Despre aceștia, cei mai de seamă comandanți ai armatei afirmă: „Au făcut mai mult decât li s-a cerut pentru țară și neam (generalul

⁷⁰ Ilie Manole, *op. cit.*, p.67–68.

⁷¹ *Ibidem*, p. 68.

⁷² Gheorghe Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916–1919*, București, Editura Europa Nova, 2000, p. 413–414.

⁷³ *Ibidem*, p. 251–252.

Prezan); au dat pildă de curaj trupei și ofițerilor în situațiile cele mai periculoase, au fost dotați cu toate calitățile necesare; au fost perle, nu preoți (General Rășcanu); au fost adevărate izvoare de hrană sufletească (General Panaitescu); au fost tătucul ostașilor (lt. col. Dragu); cu admirație au privit la păstorul lor trupa și ofițerii, făcând parte esențială din sufletul formației (lt. col. Grigoriu)⁷⁴. Acești preoți militari și-au ajutat comandanții, au pansat răniții, de multe ori îmbrăcând haine sanitare, au luptat pentru combaterea epidemiilor, în unele cazuri au „făcut-o pe medicii cu multă îndemânare, au fost pildă de curaj și dispreț de moarte, au stat în tranșee sub ploaia de gloanțe și șrapnele, au mers cu crucea în mână în primele rânduri, îmbărbătând pe soldați, au stat sub scutele drapelului, însuflețind pe ostași, au contribuit în bună parte la gloria regimentelor”⁷⁵. Nu au stat departe de soldații din tranșee ci pe lângă aceștia, „ca adevărați părinți, n-au cunoscut odihna [...], alergând din sat în sat și la bolnavi, zilnic distanțe de 20–30 km”⁷⁶. Pe lângă aceste fapte, ei nu uitau de misiunea preoțească, oficiind slujbe, îngropând morții, au îngrijit cimitirele de prin sate și dacă era nevoie au fost și dascălii copiilor din satele apropiate frontului sau au înființat orfelinate pentru orfani. Mulți dintre preoții militari s-au arătat a fi adevărați cunoscători ai istoriei românilor. De exemplu, preotul Gheorghe Ciuchi le ținea conferințe soldaților despre *Răpirea Bucovinei și starea ei sub austrieci până în prezent*, [...] cinci conferințe tratând istoria Bucovinei, Basarabiei și a Ardealului”⁷⁷. Au luptat în același timp și pentru confesionalism, prin puterea cuvântului lor „au convertit la ortodoxie circa 43 de izraeliți”⁷⁸, „fiind puternici mânătorii ai cuvântului și ai faptei; în caz de nevoie au luat comanda (Crețu Mihail, Iustin Șerbănescu etc.), iar în cazuri extraordinare și ei au pus mâna pe armă (Stoicescu I., Marinescu N. etc.); [...] au făcut coruri cu soldații și ofițerii, au fost buni camarazi, buni prieteni, au fost bravi, au fost eroi”⁷⁹ și o parte dintre ei au fost „vrednici martiri și ostași a lui Hristos și ai Patriei”⁸⁰. Pentru bravura lor, au fost avansați la gradul de căpitan; 61 dintre aceștia au primit decorațiile Coroana României, Avântul Țării, Serviciul Credincios, Răsplata Muncii pentru Biserică, Meritul Sanitar⁸¹.

În Imperiul Austro-Ungar, spre sfârșitul anului 1918, aveau să se producă schimbări importante. Ultima decadă a lunii octombrie „a fost marcată de agravarea situației din Bucovina, ca urmare a atitudinii ostile a autorităților austriece și ucrainene față de mișcarea unionistă din această provincie românească, aflată de

⁷⁴ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 59, f. 47–48.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 48.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 48.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 408–409.

⁷⁸ Iconom Nazarie C., *op. cit.*, p. 91–92.

⁷⁹ A.M.R. București, Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 59, f. 48.

⁸⁰ Iconom Nazarie C., *op. cit.*, p. 97.

⁸¹ *Ibidem*, p. 103–104.

aproape 144 de ani sub stăpânirea Vienei”⁸². Ordinea din interiorul provinciei începea să se tulbure, pe de o parte din cauza prizonierilor bucovineni care au fost deportați în Rusia, iar pe de altă parte din cauza bandelor de ucraineni, cărora austriei le promiteau sprijinul în întemeierea unui stat propriu. De asemenea, trupele maghiare care se aflau în retragere provocau tulburări.

Ultima ședință parlamentară a avut loc la 22 octombrie 1918. Până la această dată „deputații români din Parlamentul austriac au rămas loiali”⁸³ autorităților. Imediat a avut loc „manifestul împăratului Carol I, care în fond însemna autodizolvarea împărăției habsburgice, manifest ce avusese un efect eclatant în Bucovina. În urma aceluși manifest al împăratului, românii din armata austriacă au plecat acasă, iar politicienii nu aveau format un corp de voluntari care să lupte pentru interesele naționale. Cărturarii români însă își dădeau seama de marea însemnătate a momentului și au hotărât să acționeze în consecință pentru a trezi spiritul naționalist în inimile românilor. Profesorul Sextil Pușcariu, care ținea legături cu membrii Comitetului refugiaților bucovineni din Iași, se sfătui în casa doctorului Isidor Bodea cu mai mulți prieteni și hotărî editarea ziarului «Glasul Bucovinei», al cărui prim număr apărură la 22 octombrie 1918”⁸⁴. Fondatorii acestui ziar făuriseră un program ce era intitulat *Ce vrem?*. „Redactorul lui (ziarului) nespecificat a fost Sextil Pușcariu. Semnatarii trecuți în ordine alfabetică au fost patrușprezece: George Bancescu, Dionis cav. de Bejan, Dr. Isidor Bodea, Dr. Vasile Bodnărescu, Dr. Octavian Gheorghian, Dr. Max Hacman, Dr. Cornel Homiuca, Dr. Vasile Marcu, Alecu Procopovici, Dr. Eusebie Popovici, Dr. Sextil Pușcariu, Gheorghe Șandru, Dr. Valerian Șesan și Alexandru Vîțencu”⁸⁵. Iată că încetul cu încetul se zărea un licăr de fericire în ochii bucovinenilor care simțeau că marea clipă a Unirii se apropia. Un merit deosebit a avut profesorul Sextil Pușcariu „de a fi stăruit din vreme asupra necesității luării de contact și de colaborare cu Comitetul refugiaților de la Iași, arătând într-un articol din «Glasul Bucovinei» că a sosit momentul când nu ne mai putem lipsi de nimeni spre a putea ține piept muncii uriașe ce ne așteaptă”⁸⁶.

„La 14/27 X 1918 a avut loc la Cernăuți Adunarea Constituantei a Românilor din Bucovina, compusă din reprezentanții tuturor partidelor politice române din Bucovina”⁸⁷. În această adunare se stabilește un Consiliu Național, care era compus

⁸² Ion Giurcă, *Ofițeri englezi implicați în evenimentele de la Hotin din ianuarie 1919*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2–4, 2001, p. 14.

⁸³ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 301–302.

⁸⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 380.

⁸⁵ Cornelia Bodea, *Isidor Bodea, Sextil Pușcariu și Bucovina*, în „Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”, București, seria IV, tomul XIX, 1994, p. 84.

⁸⁶ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 390.

⁸⁷ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 835, f. 5.

„întâiu de 50, mai târziu de 100 de bărbați”⁸⁸. Acest Consiliu îl avea în frunte pe Iancu Flondor, iar secretar pe Dionisie Bejan. În același timp își continua activitatea și guvernatorul austriac al Bucovinei, contele Etdorf. Acesta „l-a înștiințat pe Iancu Flondor că ucrainenii pretind partea de nord a Bucovinei până la Prut, lăsând românilor partea de sud până la Siret, iar pământul din mijloc cuprins între Siret și Prut să fie considerat Condominium”⁸⁹ până când granița definitivă va fi stabilită. Totodată, guvernatorul îi propune lui Flondor să accepte „instituirea unui guvern mixt alcătuit din reprezentanți ai românilor și rutenilor”⁹⁰, pentru că nu mai putea să țină sub control situația. Flondor a refuzat această propunere, ba mai mult i-a adus la cunoștință guvernatorului că a intervenit pe lângă Guvernul Român din Iași, cerându-i intervenția armatei române, pentru ca Bucovina să intre în drepturile sale. Însă, „preocupați să-și instaleze puterea în provincie, ucrainenii fac dovada incapacității de a gestiona situația, aceasta degenerând. Haosul era generalizat, autoritățile ineficiente, populația lipsită de siguranța individuală și a proprietății, legiunea ucraineană săvârșea abuzuri, se luau măsuri împotriva românilor implicați în mișcarea națională, iar activitatea Consiliului Național Român era paralizată”⁹¹. Între timp, Consiliul Național al ucrainenilor, numit Ucrainsca Naționalna Rada, a considerat momentul oportun pentru a declara provincie ucraineană partea de nord a Bucovinei. La „6 noiembrie 1918, ucrainenii din Bucovina, sprijiniți de legionarii lor, au dat lovitura de stat, ocupând toate oficiile din Cernăuți, sechestrând astfel toată Bucovina”⁹². Acum ei „pătrund în palatul guvernatorului, pe care-l gonesc și se instalează un guvern ucrainean”⁹³. Dar cum ucrainenii nu erau singuri, aceștia acționând împreună cu legionarii lui Aurel Onciul, s-au instalat împreună la conducere. „După ce guvernatorul Etdorf semnase procesul verbal prin care trecea puterea în Bucovina lui Omelian Popowicz și Aurel Onciul, acesta din urmă se intitulează *administrator al Moldovei de Sus* și, în această calitate, porni la Iași pentru a stabili cu guvernul român raporturi de vecinătate”⁹⁴. Însă a fost întâmpinat în gara din Iași de către refugiații

⁸⁸ Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescul în preajma Unirii*, Cernăuți, Tiparul „Mitropolitul Silvestru”, p. 3.

⁸⁹ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii Istorice”, dosar nr. 835, f. 5–6; dosar nr. 833, f. 211.

⁹⁰ Vlad Gafița, *op.cit.*, p. 267.

⁹¹ Cristina Gudin, *Aspecte privind prezența Armatei Române în Bucovina la 1918. Împrejurări și semnificații*, în vol. *Armata Română și unitatea națională*, Pitești, Editura Delta Cart Educațional, 2008, p. 84.

⁹² Teodor Balan, *op. cit.*, p. 4.

⁹³ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 835, f. 5–6; dosar nr. 833, f. 211.

⁹⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 385.

bucovineni care nu i-au făcut o primire așa cum a sperat. „Lovit și huiduit, se văzu silit să părăsească fără zăbavă Iașii, fără a mai fi luat contact cu guvernul român”⁹⁵.

Pentru a stopa aceste evenimentele nedorite din Bucovina, care luau proporții, Iancu Flondor îl trimise pe avocatul Vasile Bodnărescu ca „agent diplomatic al lui Iancu Flondor pe lângă guvernul român”⁹⁶. Acesta porni împreună cu Nicu Gherghel și, la „4 noiembrie Vasile Bodnărescu ajungea la Iași cu misiunea expresă de a obține intervenția neîntârziată a armatei române în Bucovina”⁹⁷. Era mai mult decât necesară această intervenție a armatei „în care un neam întreg și-a pus nădejdea, pentru înfăptuirea năzuințelor”⁹⁸ – după cum spunea generalul Prezan. Practic, acesta a fost și motivul pentru care România a intrat în război: „de eliberare a teritoriilor naționale și de întregire a neamului”⁹⁹. Guvernul de la Iași, „urmărind îndeaproape evoluția evenimentelor din Bucovina, a evaluat corect gravitatea situației și a întreprins măsurile care impuneau sprijinul populației și a autorităților românești, care se manifestau în direcția unirii cu țara”¹⁰⁰.

Momentul mult așteptat de românii bucovineni nu a mai întârziat să apară. În ziua de 23 octombrie/5 noiembrie 1918, Divizia a VIII-a infanterie a primit ordin să intre în Bucovina¹⁰¹. Iar ca măsură de precauție, „pentru a avea cât mai multe forțe disponibile în caz de atac, toți comandanții vor căuta a ține batalioanele cât mai întrunite și să fie foarte cumpăniți în detașări de subunități în diferite localități”¹⁰². În urma acestui ordin, la 6 noiembrie, în Suceava, Câmpulung și Gura Humorului intrau primele detașamente de jandarmi și grăniceri „trimise de guvernul Marghiloman pentru a restabili ordinea în zonele locuite preponderent de români. Deplasarea efectivelor militare în Bucovina a constituit, de altfel, pretextul pentru demiterea lui Alexandru Marghiloman, căruia i s-a imputat neinformarea în prealabil a aliaților, deși contele Demblin, diplomat austriac, afirma că îi fusese adusă la cunoștință solicitarea sprijinului militar adresată de Consiliul Național

⁹⁵ *Ibidem*, p. 385. Aurel Onciul nu venise de bună voie la Iași și ci fusese trimis cu un vagon special, de către gen Iacob Zadik, după întâlnirea de la Suceva, pe 6 noiembrie 1918, unde „propunerile” lui Onciul nu au fost luate în seamă și mai ales a fost huiduit de un grup de tineri români în frunte cu Filaret Doboș [n. red.].

⁹⁶ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 5.

⁹⁷ Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, București, anul III, nr. 2, 1996, p. 472.

⁹⁸ Adrian Pandeia, *O armă subtilă, propaganda*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2, 2000, p. 2–3.

⁹⁹ Mihaela Pralea, *La apel se va răspunde: mort pentru patrie*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 1, 2000, p. 9.

¹⁰⁰ Ion Giurcă, *Ofițeri englezi implicați în luptele de la Hotin din ianuarie 1919*, în „Document”. Revista Arhivelor Militare Române, nr. 2–4, 2001, p. 14

¹⁰¹ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii Istorice”, dosar nr. 835, f. 7; dosar nr. 833, f. 212.

¹⁰² *Ibidem*, dosar nr. 840, f. 8.

Român din Cernăuți, guvernului din Iași”¹⁰³. Însă această schimbare de guvern nu a dus și la schimbarea atitudinii României față de Bucovina. Generalul Coandă, „reprezentând noul guvern”¹⁰⁴ i-a ordonat generalului Zadik, comandantul Diviziei a VIII-a „să avanseze până la Cernăuți”¹⁰⁵.

Acum se puteau întoarce în liniște toți fiii Bucovinei care fuseseră nevoiți să fugă din țară. Printre aceștia s-a numărat și capul bisericii, Mitropolitul Vladimir, care a stat pe tot timpul războiului la Praga, aici fiindu-i impus de austrieci domiciliu forțat. Un alt fiu al Bucovinei a fost Teodor Ștefanelli, care „a fost primul ce a trecut granița spulberată, ca să se închine pământului din care a fost zămislit”¹⁰⁶. A fost pusă la dispoziția refugiaților bucovineni o garnitură de tren, care „i-a adus pe pribegii bucovineni acasă, pentru a lua parte la bucuria marelui act al Unirii”. Acum se întoarse la Cernăuți și preotul Constantin Morariu¹⁰⁷.

Comitetul refugiaților, al cărui președinte era Ion (Iancu) Nistor, trebuia să ia parte activă la această mare sărbătoare a bucuriei tuturor românilor. Ion Nistor, care a ajuns la Cernăuți înaintea acestui mare eveniment, a luat legătura cu Iancu Flondor și au căzut de acord cu acțiunile politice care trebuiau desfășurate. În numele acestui comitet, dascălul Gh. Tofan a făcut o declarație din care vom reda câteva cuvinte: „În aceste momente înălțătoare, noi refugiații și voluntarii bucovineni ne-am întors la vetrele noastre părăsite. Având satisfacția datoriei împlinite, noi întindem frățeste mâna celor rămași acasă, cari și-au păstrat nepângărită conștiința în dorința sinceră de a munci împreună la ridicarea țării și a neamului”¹⁰⁸. Din păcate, activitatea acestor refugiați este destul de puțin cunoscută și cercetată, deși aceștia au avut un rol atât de important în înfăptuirea Unirii. Dintre acești mari bărbați ai Bucovinei îl amintim și pe Emilian Slușanschi, fost primar al orașului Storojineț, refugiat la București, unde a desfășurat, împreună cu Vasile Lucaciu, S. Mândrescu, Ion Grămadă, G. Rotrică și alții o „foarte vie activitate”¹⁰⁹.

Populația românească aștepta entuziasmată zilele de-a rândul pe străzi și în piețele din Cernăuți și din celelalte orașe intrarea armatei române. Și nu așteptau oricum, ci cu tricolorul în mână. În dimineața zilei de 9 noiembrie 1918, la Cernăuți se adunase multă lume în Piața Mare. „Ca pe un mire dorit aștepta capitala Cernăuți intrarea falnicei armate române. Încă de duminică multe edificii se împodobiră cu steaguri tricolore. În piața principală lumea mare adunată era febrilă de așteptare. După amiază, între orele 3 și 4, un aeroplan român, plutind deasupra

¹⁰³ Cristina Gudîn, *op. cit.*, p. 84–85.

¹⁰⁴ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 9.

¹⁰⁵ Cristina Gudîn, *op. cit.*, p. 85.

¹⁰⁶ Arthur Gorovei, *Teodor Ștefanelli*, în „Făt Frumos”, Suceava, anul XI, nr 4, 1936, p. 137.

¹⁰⁷ Dimitrie Marmeliuc, *Preotul Constantin Morariu*, în „Făt Frumos”, anul II, nr 3, 1927, p. 67.

¹⁰⁸ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, p. 54.

¹⁰⁹ Vladimir Trebici, *Unirea Bucovinei cu România*, în „Analele Bucovinei”, anul I, nr. 1, 1994, p. 20.

Cernăuților, anunță populației sosirea armatei române prin următoarea proclamație, semnată de Iacob Zadik: «Răspund la chemarea Consiliului Național Bucovinean, armata română, din înaltul ordin al Majestății Sale Regelui Ferdinand I al României, a pășit pe pământul Marelui Voievod Ștefan, pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orișice neam și credință împotriva bandelor de criminali, cari au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră țară. Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum 100 și mai bine de ani, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor, pentru libera împărțire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor, de a dispune de soarta lor. Stăpânit de aceste sentimente și cu credință în sinceritatea cererii voastre de ajutor, invităm poporul bucovinean ca să nu se abată sub nici un motiv de la viața și ocupațiunile sale normale. Subsemnatul garantează oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civice și face cunoscut în acelaș timp că se va reprima cu toată severitatea cuvenită orice încercare de desordine, acte de violență sau nesupunere la ordonanțele date de noi»¹¹⁰.

Spre seară, trei detașamente ajunseseră până la Tărășeni și Hliboca. La Cernăuți se vesti că intrarea armatei va urma a doua zi. Însă armata înaintă pe data de „10 noiembrie până la Ceahor, Cuciurul Mare și respectiv Mihalcea”¹¹¹. „Luni, 11 noiembrie Divizia a VIII-a Infanterie îndeplinea ordinele primite să ocupe Cernăuții”¹¹². De dimineață, lumea se adună în piața principală, doamne și domnișoare cu flori, tineri cu steaguri tricolore, toți cu căldura entuziasmului în inimi pătrunși de măreția zilei¹¹³. În mijlocul acestei mulțimi se afla arhipresbiterul Gheorghe Șandru, primarul orașului și Iancu Flondor, împreună cu alți bravi români bucovineni. „Spre întâmpinarea domnului General de Divizie Zadik și Stat majorului Diviziei, fură trimiși D-nii Dr. Botnărescu și Dr. Gheorghian, însoțiți de ofițeri de onoare dintre ofițerii români bucovineni. Primite cu indescritibil entuziasm, sosiră automobilele cu D-1 General Zadik cu Lt. col. Statului Major Rovinaru. Între ploile de flori și entuziaste aclamații de *Trăiască Regele României Mari! Trăiască Armata Română!* Mult doriții soli ai desrobirii fură conduși în sala de recepțiune din Palatul Național. Aici urmară clipele celei mai mari înălțări sufletești așteptate cu dor de aproape un secol și jumătate”¹¹⁴.

Iancu Flondor rosti următoarele cuvinte: „Domnule General, dați-mi voie să vă binecuvânteț, așa după cum o fac doi frați iubitori, care după o lungă și

¹¹⁰ Ion Zadik, *Generalul Iacob Zadik și revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, anul V, nr. 1, 1998, p. 26; vezi și Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studiu și documente*, p. 41–42.

¹¹¹ Vlad Gafița, *op. cit.*, p. 269.

¹¹² Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 14.

¹¹³ A.M.R., *Fond Marele Stat Major*, secția „Studii Istorice”, dosar nr. 835, f. 17.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 18.

dureroasă despărțire se întâlnesc spre a nu se despărți niciodată”¹¹⁵. „A vorbit Flondor foarte emoționant, a răspuns Zadik și mai mișcat. Amândouă vorbirile erau slabe și foarte rău rostite: și unul și altul dintre oratori își pierdea adesea firul, nu-și mai aducea aminte de frazele învățate de-a rostul și făcea pauze care, în împrejurări normale ar fi fost penibile. Dar în acele momente se cunoștea că ele sunt pricinuite de emoție și emoția cucerea și sufletele noastre. Ochii tuturor erau umezi, iar când Flondor și Zadik s-au îmbrățișat simțeam cum îmi curg lacrimile pe obraz”¹¹⁶. După aceea, luă cuvântul și istoricul Ion Nistor, spunând: „Domnule general, ca președinte al Consiliului Național Român am dori să binecuvânteze falnica oaste română din capitala Bucovinei, acestei țări care păstrează în sânul ei sfintele moaște ale marelui nostru domn Ștefan. Acum când suntem pe cale să întregim moștenirea lui [...], simțim că sufletul lui nemuritor este în mijlocul nostru. Un sfânt fior trece prin sufletele noastre, însă nu e dat ființei omenești să exprime și să fixeze aceste sentimente în cuvinte. Numai o rugăciune care se înalță la ceruri fără cuvinte îi poate corespunde câtva”¹¹⁷. După toate cuvântările, corul „Armoniei” a cântat imnul *Salut Armatei Române*, imn compus de preotul Șandru, pe versurile preotului C. Berariu. La îndemnul Î.P.S. Sale Mitropolitul Vladimir Repta, generalul a fost cazat, împreună cu gradații săi, în casa părintelui Berariu. Drept mulțumire, „Consiliul Național trimise regelui, la Iași, următoarea telegramă: «Astăzi la orele 11 din zi, intrând falnica armată a regelui României în capitala Cernăuți, întâmpinată cu entuziasm general, aducem majestății voastre, plini de credință și iubire, omagiile Bucovinei libere. Trăiască M. S. regele României Mari!»”¹¹⁸. Răspunsul regelui nu a întârziat să apară.

În următoarea zi, la 12 noiembrie, a avut loc prima ședință a Constituantei Bucovinei, în Palatul Țării. Consiliul Național își asumă puterea în Bucovina, exercitând și puterea legislativă. Prin urmare, trebuia format guvernul țării. Ca președinte al Guvernului a fost numit Iancu Flondor, iar președinte al Consiliului Național a rămas Pr. Dionisie Bejan. „Au fost numiți în fruntea secretariatelor următorii politicieni: dr. Sextil Pușcariu – la Externe; dr. Dorimedont Popovici – la Interne; Nicu Flondor – la Finanțe; Gheorghe Sârbu – la Agricultură; dr. Radu Sbiera – la Instrucția Publică; dr. Ipolit Tarnavschi – la Culte; dr. Max Hacman – la Comerț și Industrie; dr. Vasile Marcu – la Secretariatul Afacerilor Sociale și Alimentării Publice; Aurel Țurcan – la Lucrări Publice și Reedificare; Cornel Tarnovietchi – la Comunicații, Poștă și Telegraf; dr. O. Gheorghin – la Salubritate

¹¹⁵ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii Istorice”, dosar nr. 835, f. 18; vezi și Vlad Gafița, *Iancu Flondor*, p. 269–270; Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studiu și documente*, p. 42;

¹¹⁶ Sextil Pușcariu, *Memorii*, Ediție de Magdalena Vulpe, prefată de Ion Bulei, note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 335; Vlad Gafița, *op. cit.*, p. 270.

¹¹⁷ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studiu și documente*, p. 43.

¹¹⁸ Idem, *Istoria Bucovinei*, p. 387.

Publică”¹¹⁹. În ziua următoare au fost stabilite principalele priorități pe care Guvernul le avea de îndeplinit. Așa că în fiecare domeniu au fost luate măsuri de urgență. Trebuiau să fie lichidate relațiile dintre fostul guvern al Țării și Biserică, să reentre în toate drepturile mitropolitul, să fie reorganizat serviciul sanitar, refacerea comunicațiilor prin poștă și telegraf, dezvoltarea învățământului și, nu în ultimul rând, progresul agriculturii și împrăștierea țăranilor cu pământ. Deoarece – spunea Iancu Flondor – „țărani noștri bucovineni au săvârșit și o faptă și mai mare. Ei au scăpat datinile, legea și limba strămoșilor noștri. Numai țăranilor, nicidecum boierilor sau baronilor, avem a le mulțumi, dacă țara aceasta după o vitregă stăpânire de peste 140 de ani se poate întoarce iar la mama ei”¹²⁰. Acest nou guvern a dat dovadă de toleranță față de celelalte naționalități conlocuitoare, acestea dându-și în mare parte acordul cu privire la Marea Unire a Bucovinei cu România.

Armata română a trecut apoi până la vechile granițe: la Ceremuș, Nistru și Colacin. Trecând de acestea eliberează de sub dominație străină și o parte din teritoriul Galiției, „asupra teritoriului din Galiția, ce se va ocupa de armata română, prin aplicarea stării de asediu, suspendându-se unele garanții constituționale”¹²¹.

Pentru o vreme Bucovina își regăsise locul firesc în cadrele statului național unitar român, după ce „o sută patruzeci și patru de ani a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care ne-a nesocotit drepturile de popor băștinaș”¹²².

¹¹⁹ Vlad Gafița, *op. cit.*, p. 270; vezi și Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002, p. 158.

¹²⁰ D.A.N.I.C., Fond *Teodor Balan*, dosar nr. 55/1918, f. 6.

¹²¹ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 834, f. 5.

¹²² Ion Nistor, *Unirea*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 10, 24 noiembrie 1918, p. 1.

**Die Bukowina und der Erste Weltkrieg.
Beitrag des Klerus zum Krieg, Gefangenen und Flüchtlinge**

(Zusammenfassung)

Die Verfasserin präsentiert in der Studie *Bukowina und Erste Weltkrieg. Beitrag des Klerus zum Krieg, Gefangenen und Flüchtlinge* historische Ereignisse, die mit der Teilnahme Rumäniens und der Bukowina am I. Weltkrieg verbunden sind. Es wird die Situation der rumänischen Zivilbevölkerung und der rumänischen Priester aus der Provinz, sowie der rumänischen Gefangenen und Deserteure aus der österreichisch-ungarischen Armee analysiert.